

W.R. T. N. J. de Kler

Stichting Vrienden Frans Bloemen

NIEUWSBRIEF

Nieuwsbrief jaargang 12, no 2 , juni 2004

Stichting Vrienden Frans Bloemen

Doel: in zo breed mogelijke kring de belangstelling voor archeologie bevorderen waarbij de praktisch continue bewoningsgeschiedenis van Wijchen e.o. centraal staat.

Het lidmaatschap geeft recht op:

- toezending nieuwsbrief, 4x p/j.
- gratis toegang Museum Kasteel Wijchen
- gratis bezoek lezingen / excursies

Voorts is er de mogelijkheid tot deelname aan werkgroepen.

De werkgroepen vallen alle onder verantwoordelijkheid van het museumbestuur.

Ledenadministratie:

secretariaat Stichting: Postbus 221, 6600 AE Wijchen

o.a. voor opgave nieuwe leden, adreswijzigingen en opzeggingen (vóór 1 december).

Postbank nr.: 81.26.978 (heeft de voorkeur)

ING-Bank nr.: 68.16.38.338

Redactie NIEUWSBRIEF

Nelly Goebertus

tel.: 024 - 6413180

E-mail:

Nelly.goebertus@zonnet.nl

Jacques Rommens:

tel.: 024 - 6422232

Mariëtte Zikking

tel : 024 - 6414984

Redactieadres:

Diepvoorde 32-02

6605 GW Wijchen

tel.024 - 6422232

REDACTIONEEL:

door Nelly Goebertus

Gaan wij een nieuwe ijstijd tegemoet? Als je de waarschuwingen van diverse wetenschappers serieus moet nemen, en dat lijkt hard nodig, is dat scenario tengevoelge van de handelingen van de mens beslist geen sciencefiction. Ook Hollywood heeft zich onlangs gevoegd bij de groep van verontrusten. De filmmaker Roland Emmerich roept in zijn film 'The Day After Tomorrow' een angstwekkend natuurgetrouw beeld op, nu nog met digitale middelen, van de gevolgen van het broeikas effect. Gaat alles dan weer opnieuw beginnen, wordt alles van de kaart geveegd of weet de huidige mens zich te handhaven? Gelukkig weten wij daar het antwoord niet op. Voorlopig ziet de wereld er nog min of meer uit als vanouds en kunnen we daar nog volop van genieten, zeker nu de vakantietijd weer in zicht is.

De vakantietijd, bij uitstek de tijd voor veel mensen om wat verder om zich heen te kijken of om op mooie dagen in eigen omgeving te genieten. Een fietstochtje met een bezoek aan imposante kastelen uit de riddertijd of een reis naar het zonnige zuiden waar indrukwekkende ruïnes getuigen van een Grieks of Romeins verleden. Wat je ook tegenkomt tijdens je omzwervingen, steeds vraag je je verwonderd af, hoe de mens in het verleden het voor elkaar gekregen heeft om met de hulpmiddelen, werktuigen en gereedschappen van hun tijd deze wereldwonderen te scheppen. Dat geldt voor zowel het grote als het kleinere werk.

De voorplaat laat een schat aan bronzen voorwerpen zien, die opgegraven is bij de aanleg van de A-50 in de buurt van Uden, uit de bronstijd. Wat een vakmanschap.

Cees Mulder heeft zich verdiept in de sieraden, waarmee de mens zich in de loop der tijden heeft getooid en zich diezelfde vraag gesteld. Als je bijvoorbeeld naar het uiterst verfijnde edelsmeedwerk kijkt van de Grieks/Scytische goud-en zilversmeden, dat op dit moment nog te bewonderen is in de Amsterdamse afdeling van de Hermitage, bekruipt je datzelfde gevoel van verwondering.

Fiona Zachariasse laat ons op de tweede wandeling door de 'Tuun' kennismaken met de verfijnde smaaksensaties die kruiden aan het voedsel toevoegen en waarvan de voorbeelden in het plantenvak 'tuinkruiden' van de 'Tuun' te vinden zijn en wat later in het jaar misschien zelfs te proeven en te oogsten.

Jacques Luyten leidt de inmiddels geopende tentoonstelling van Lonneke de Kok voor ons in. Zij werkt met organische materialen en paraffine, een intrigerende combinatie. Haar werk is nog tot augustus te zien.

Op 25 maart van dit jaar stond in de serie museumlezingen het onderwerp 'Het land over de Waal' centraal. Drs. Kees van den Broeke uit Nijmegen, die aan het archeologisch onderzoek in het Waalspronggebied heeft meegewerkt, hield een boelend betoog over de vele vondsten en de nieuwe inzichten, die het onderzoek heeft opgeleverd. Een korte impressie van deze avond treft u in deze Nieuwsbrief aan.

Tom Mulder brengt ons op de hoogte van de educatieve activiteiten, die in het museum plaats vonden in het afgelopen schooljaar. Vele leerlingen, leerkrachten en ouders vonden hun weg naar het museum in het kader van educatie.

En u kunt een opmerkelijk Wijchenaar ontmoeten. Jacques Rommens stuitte bij toeval op een exemplaar van het Aardrijkskundig Woordenboek van de hand van de heer P.H. Witkamp, uitgegeven in 1877. Er stonden verschillende feitelijke gegevens in over het toenmalige Wijchen, die we u niet willen onthouden.

De vaste rubrieken zoals ; van de bestuurstafel, prikbord, activiteiten en archeologische sprokkels, mogen in deze nieuwsbrief natuurlijk niet ontbreken. Wij wensen alle vrienden een goede gezondheid, een boeiende vakantie en veel leesplezier toe.

Inhoud:

REDACTIONEEL

BESTUURSTAFEL

PRIKBORD

EXPOSITIE MUSEUM

ACTIVITEITEN

RONDELEIDING DOOR KRUIDENTUIN DEEL 2

HET LAND OVER DE WAAL

SIERADEN VAN VROEGER

OP BEZOEK IN HET MUSEUM KASTEEL

EEN ONTMOETING MET EEN OPMERKELIJKE WIJCHENAAR

ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS

MUSEA

Van de Bestuurstafel

door Wim Kattenberg

Het is plezierig zo vlak voor de vakantie twee prettige mededelingen te kunnen doen. Het eerste betreft het reisje naar Kranenburg 12 september a.s. en ten tweede de reactie van de werkgroep Culturele Raad op ons voorstel als vriendenclub samen verder te gaan.

Het reisje naar Duitsland.

Het was verheugend van de kant van onze Duitse partners de Heimatverein in Kranenburg te vernemen dat de Euregio bij voldoende deelname van beide kanten bereid is bij te dragen in de reiskosten wat betreft de uitwisseling op Monumentendag 12 september a.s. Het komt neer op € 150 per bus. Op grond van verschillende offertes betekent dat een bijdrage van zo goed als de helft van de buskosten, die rond de € 325 per bus van 25 tot 50 personen liggen.

Omdat zich intussen 17 personen zich hebben gemeld om mee te gaan, die ook bereid waren vooraf € 10 over te maken kan het reisje wat ons betreft door gaan.

Intussen heb ik van de heer Pawelke uit Kranenburg begrepen dat ook zij voldoende deelnemers hebben.

Hoewel het is niet de bedoeling de groep al te groot te maken zou ik hierbij graag nogmaals een oproep willen doen om aan het reisje deel te nemen. Het zou mooi zijn als we met een groep van 25 tot 35 personen de reis zouden kunnen maken. We beperken de oproep tot de vrienden. Het moge echter duidelijk zijn dat als vrienden of kennissen van jullie mee zouden willen, dat uiteraard prima is.

In kort bestek wat het reisje inhoudelijk betreft. Op de heenweg bezoeken we de rittersitz Zelem (vlak bij Kranenburg). Het is een waterburcht uit de vroege Middeleeuwen , die alleen op Monumentendag bezocht kan worden. Het is de bedoeling op de terugweg de Stiftskirche in Zyfflich aan te doen. Deze kerk behoort tot de zeldzaam Ottoons-romaanse monumenten die Duitsland nog rijk is. Van buiten beschadigd heeft het binnen haar schoonheid behouden. In beide gevallen zijn er nederlands sprekende gidsen.

Als reisleader is overigens de bouwhistoricus Hugo van Capelleveen uit Leur bereid met onze groep mee te gaan. Hij is goed ingevoerd in de materie.

Het is bedoeling 10.45 te vertrekken en om 15.30 weer in Wijchen terug te zijn.

➤ Als je mee wilt meldt je dan of bij Jacques Rommens (6422232) of Wim Kattenberg (6414837) . Helaas kan ik zelf niet mee , omdat ik de Duitse groep ontvang in Batenburg.

Wil je vervolgens € 10 overmaken op giro 1178573 t..n.v.

W.Kattenberg, Aalsburg 26-24 te Wijchen onder kopje Reisje Duitsland.

Wanneer de deelname zodanig is dat de kosten per persoon lager liggen dan € 10 krijgt een ieder geld terug of wordt als dat ieders goedkeuring heeft wat over is besteed aan een gezamenlijke kop koffie. Er moet nog worden nagegaan of er ergens een geschikte gelegenheid op de terugweg te stoppen voor een koffie-of theebreak. Indien dat niet het geval is wordt koffie, water en fris meegenomen in de bus. Wat de lunch betreft willen we een ieder vragen zelf iets eetbaars mee te nemen.

Van belang is op te merken dat iedere deelnemer op tijd een flyer ontvangt met daarin naast korte inhoud van het reisje tijd en plaats van vertrek en tijd en plek bij terugkomst.

Op weg naar een gezamenlijke vriendenclub

Hierover in het kort in deze Bestuurstafel het volgende. Na van de kant van het Bestuur voorstellen te hebben gedaan hoe gezamenlijk verder te gaan is daar door de werkgroep Culturele Raad per brief een instemmend antwoord op komen. In een eerste reactie van onze kant zijn we daar blij mee.

Om zaken echter geordend te laten verlopen zal de reactie van de werkgroep eerst in een Bestuursvergadering in september worden besproken en zal een advies naar de "ledenvergadering" opgesteld worden. Het is de bedoeling de "ledenvergadering " kort na de bestuursvergadering te houden. Het bestuur hecht eraan dat iedereen in een nieuwe opzet mee kan gaan.

Prikbord:

BIJ DE VOORPLAAT:

Begin april werd bij de aanleg van de A-50 in de buurt ven Nistelrode een verzameling van 31 bronzen gebruiksvoorwerpen aan getroffen. Het gaat om een zogenaamd bronsdepot, een kuil waarin destijds de

gebruiksvoorwerpen werden neergelegd, mogelijk om later verder bewerkt te worden. De vondst werd gedaan door archeologen, die onderzoek deden op de plek waar de verlenging van de A-50 komt te lopen.

Expositie museum kasteel Wijchen:

Batenburg, 30-04-04
Persbericht

Expositie Lonneke de Kok in Museum Kasteel Wijchen
28 mei t/m 8 augustus 2004
opening 30 mei

Lonneke de Kok (1969) was na haar Meesteropleiding, die ze afrondde in 1989, gedurende 6 jaar "plantaardig vormgever" met een eigen winkel. Vanaf 1995 werkte ze alleen nog in opdracht vanuit haar atelier. In 1999 maakte Lonneke de omslag naar beeldend kunstenaar.

Haar werk kenmerkt zich door de keuze van de natuur als inspiratiebron.

De natuur, niet als landschap, niet als dierlijk gedrag en niet als omgeving; ze gebruikt onderdelen van plantaardig of dierlijk materiaal als middel om zich uit te drukken.

Vooronderzoek doet ze op het gebied van morfologie, historie en volkenkunde. De uitdaging is om vluchtige, fragiele elementen uit de natuur te visualiseren. Deze elementen worden "vastgelegd" in wandpanelen van paraffine. Zo ontstaat een strak beeld met een sterke detaillering. Paraffine is de bindende factor, letterlijk en figuurlijk.

Het is zoeken naar vervreemding, verrassing. Balanceren tussen duurzaamheid en kwetsbaarheid.

De uitkomst is zeker verrassend, esthetisch en de kaders van paraffine veroorzaken een boeiende abstractie.

Een kort overzicht van exposities en werkzaamheden in de afgelopen 2,5 jaar :

- Opdracht in uitvoering Koeweit en Katar.
- Deelname kunstevent Rotterdam.
- Samenwerking fotostudio Cees Roelofs.
- Exposities Galerie 26 Oisterwijk.

- Deelname "Week van het ontwerp" Eindhoven.
- Expositie 't Lindenhuis Ulvenhout.
- Ontwikkeling, ontwerp tafellinnen i.s.m. Nederlands Textielmuseum.
- Exposities vanuit eigen atelier.

Activiteiten:

- Op donderdag 26 augustus is er in zaal de Arend een lezing met filmbeelden over de Valkhofburcht door J. Boshouwer, voorzitter van de Valkhofvereniging. Inloop vanaf 19.30 uur, aanvang 20.00 uur.
- Vrienden van de st. Vrienden van Frans Bloemen kunnen voortaan deelnemen aan de 'saaië avonden' o.l.v. Tom Mulder in het museum op de maandagavond volgend op de opening van een nieuwe tentoonstelling. De eerstvolgende saaië avond is op maandagavond 18 oktober, aanvang 20.00 uur. Vooraf opgeven bij Tom Mulder, tel. 024-6413449.
- Op zaterdag 11 september (open monumenten dagen) is er een plantenmarkt in de Tuun, vanaf 13.00 uur.

Het is nog mogelijk om deel te nemen aan de excursie per bus naar Kranenburg en Zyfflich op 12 september. Een bezoek aan het Rittersitz Haus Zelem en de Stiftskirche Zyfflich staan op het programma. De kosten zijn: 10 Euro. Opgeven bij Wim Kattenberg, tel. 6414837.

-Zomerexposities:

Op vier plaatsen zijn in 2004 langs de fietsroute exposities te bezichtigen. Centraal dit jaar staat de expositie in :Batenburg : De expositie heeft de naam gekregen van "De Stadt ende Heerlijckheit van Batenborch 1075-1945". De expositie laat zien op welke plek Batenburg is ontstaan aan de rivier de Maas; hoe de heerlijkheid ontstond en hoe deze onder vooral de Bronckhorsten een macht van betekenis werd in Gelre. Het was een bannerheerlijkheid rechtstreeks onder de Duitse keizer. In de tentoonstelling wordt ingegaan op het feit dat de heren van Batenburg de stad Batenburg stichtten, als bolwerk tegen Brabant, maar ook voor de handel, scheepvaart en visserij. De stad verwierf

rechten; onder andere vrijheid van markttoel. De Batenburgse markten werden druk bezocht. Kerkelijk was Batenburg ook van belang, omdat de oude St. Victorkerk kapittelkerk werd met veel eigen gezag.

Deze situatie bleef tot 1851 bestaan, toen de zelfstandige gemeente Batenburg ontstond. Het kasteel kwam uiteindelijk in handen van de Stichting Vrienden der Geldersche Kasteelen.

Periode : 3 juli t/m 12 september

Openingsdagen : zaterdag en zondag

Openingstijden : 13.30-17.00

Adres : Oude St. Victorkerk (Prot.)

Informatie :

. Kosterij : 0487-54 25 88

. 024 64 148 37

Extra-activiteiten : bij deze tentoonstelling zijn twee extra-activiteiten georganiseerd:

-
Theateruitvoeringen op de ruïne Batenburg, met als thema "Odysseus

wil naar huis" (het leven dat verlangen heet) regie

J.v.d.Bovenkamp,

org. Stichting Openluchttheater Tweestromenland op 20, 21, 22 aug. en 27, 28, 29 aug. 2004 's-avonds 21.30 uur.

-
Verhalen-wandelroute door Batenburg met medewerking van Mevr. H. Hendrikse-Buil en de heer H. Hooymans op 17 juli, 7 aug. en 12 sept. 2004 om 13.00 en 15.00 uur. Vertrekpunt : R.K. St. Victorkerk op de Molendijk.

Een rondleiding door de kruidentuin deel 2: Vissaus en bedorven vlees

door Fiona Zachariasse

Tegenwoordig staan wij er niet zo bij stil, als we wat blaadjes basilicum aan ons avondeten toevoegen, maar het gebruik daarvan is niet altijd zo vanzelfsprekend geweest. Wij kennen allemaal de verhalen van VOC-schepen, volgeladen met exotische specerijen,

maar de reis van toekruid naar Nederlandse kookpot begon al in een veel verder verleden. Veel van de keukenkruiden die wij zo goed kennen kwamen de keuken binnen in de protohistorische periode, lang voor de uitvinding van de koelkast en een periode waarin de meeste mensen het hele jaar door, niet veel anders dan smakeloze pap aten! In De Tuun is de ontwikkeling van kruiden in de keuken goed te zien: Het keukenkruidenperk is zo ingedeeld dat u het groeiende aanbod van keukenkruiden door de eeuwen heen kunt volgen, vanaf het beperkte assortiment van de Late IJzertijd tot de weelde van de Middeleeuwen.

In het verleden was het overgrote deel van de voedingswaarde in het menselijk dieet van plantaardige oorsprong. Vis en vlees speelden maar een bescheiden rol. Het dieet van de inwoners van deze streek in de Late IJzertijd bestond grotendeels uit granen, zoals ouderwetse tarwesorten (*Triticum* sp.) en gerst (*Hordeum vulgare*). Door hun lage glutengehalte waren deze granen echter niet geschikt om brood mee te bakken, dus bestond het dagelijkse menu uit soep en pap .

Om deze smakeloze brouwsels toch enigszins aantrekkelijk te maken werden inheemse kruiden, zoals bieslook (*Allium schoenoprasum*), zuring (*Rumex acetosa*) en munt (*Mentha* spp.) toegevoegd. Zulke kruiden werden aanvankelijk uit het wild geplukt, maar later op het erf gekweekt.

Toen de Romeinen arriveerden brachten ze een lange traditie van geurig voedsel mee. Om ook in het verre noorden hun eetgewoontes te kunnen handhaven, zorgden zij ervoor dat ze over hun eigen vertrouwde kruiden aangeplant werden. Aan de Romeinen hebben wij, onder andere, scharlei (*Salvia sclarea*), venkel (*Foeniculum vulgare*), bernagie (*Borago officinalis*) en knoflook (*Allium sativum*) te danken. Al gauw werden zulke exotische kruiden een

statussymbool voor de inheemse bevolking, en verschenen prompt in de tuinen van welgestelde boeren.

De bereiding van *garum*, Romeinse vissaus, is een van de belangrijkste toepassingen van kruiden in de Romeinse keuken. Het was een saus gemaakt van vis, zout en meerdere kruiden waaronder koriander (*Coriandrum sativum*) en dille (*Anethum graveolens*). De saus moest gedurende enkele weken in tonnen in de zon gisten, voordat deze in aanmerking kwam voor gebruik. *Garum* werd in en op alle mogelijke gerechten gebruikt, zowel zoet als hartig. Of het gebruik van deze rottevissen saus ook zo in zwang was bij de inheemse bevolking is niet bekend!

De Romeinen brachten niet alleen hun eigen kruiden mee, zij herkenden ook wilde planten die de inheemse bevolking niet gebruikte, maar waar een Romein wel raad mee wist! Een daarvan was de jeneverbes (*Juniperus communis*), nu het best bekend van jenever, maar die ook werd gebruikt in jam en vleesgerechten. Een soortgelijk proces deed zich voor toen de Franken zich hier vestigden in de 4^e en 5^e eeuw. Zij brachten ook een eigen culinaire cultuur mee, en delen daarvan werden opgenomen in de Nederlandse keuken.

Gedurende de hele protohistorische periode was het onmogelijk om vlees lang goed te houden. Daarom werd er veel vlees gezouten of gepekeld na de jaarlijkse slachttijd. Door het conserveringsproces verloor het vlees een deel van zijn smaak, zeker wanneer het pas maanden later werd gegeten. Zelfs als het vlees niet goed bewaard was gebleven, was het vaak te waardevol om weg te gooien, en moest het toch gegeten worden. Dan konden kruiden het verschil uitmaken tussen eet- en oneetbaar! In zo'n geval gebruikte men graag kruiden met een sterke smaak, zoals salie (*Salvia officinalis*) en kervel (*Anthriscus cerefolium*). Gedroogde kruiden, in kleine boeketten in de boerderij opgehangen, bleven de hele winter goed en konden ten allen tijde worden gebruikt om een maaltijd op te pepen.

Bij bedorven - of vitaminearm voedsel waren kruiden belangrijk als voedingssupplement. Veel planten werden in het eten verwerkt omdat men dacht dat ze een gunstige invloed hadden op het algemene gezondheidsspeil. Tegenwoordig weten we dat dit

inderdaad klopt, want de meeste kruiden bevatten veel vitamines en mineralen. Het gebruik van kruiden in het verleden is eigenlijk niet los te zien van hun gebruik in de geneeskunde. Hoe kruiden werden toegepast om ziektes te verhelpen, wonden te verzorgen en de pest te weren zal dan ook het onderwerp van de volgende aflevering zijn.

Het land over de Waal.

Door Nelly Goebertus

De Betuwelijn trekt als een nieuwe ijzeren Rijn een spoor door het land tussen de twee rivieren. Voor Nijmegen was dat altijd het land over de Waal. Nu is het een gebied waar in hoog tempo een nieuw stuk Nijmegen uit de grond gestampt wordt, bekend onder de naam 'Waalprong'. Heel wat bestaande bebouwing, bedrijven en begroeiing heeft het veld moeten ruimen en het hele gebied zal totaal van aanzien gaan veranderen. Voor de eerste bulldozer echter aan deze grote operatie kon beginnen, was er eerst tijd voor archeologisch onderzoek. Op 25 maart 2004 was er in Zaal Sterrebos een lezing in de reeks 'museumlezingen', ditmaal over de archeologische vondsten in het Waalpronggebied. Dhr. Kees van den Broeke, ijzertijdexpert uit Nijmegen, heeft intensief aan dit onderzoek meegewerkt in hitte en kou en was bereid daar het een en ander over te komen vertellen.

Het uitgangspunt van een archeologisch onderzoek is een geomorfologische kaart van het gebied. Op zo'n kaart staat de vorming van het aardoppervlak aangegeven en zijn ook o.a. de geulen te herkennen, die in het verleden het rivierwater afvoerden, maar die later weer zijn opgevuld, de z.g. restgeulen. Resten van bewoning zijn vaak juist langs rivierlopen of watergangen te vinden en deze restgeulen vormen dan ook een goede basis om van daaruit een gebied te onderzoeken. Het onderzoek wordt uitgevoerd door met een slagboor op iedere 50 meter een boring te doen. Op deze manier systematisch een terrein onderzoeken levert in 9 van de 10 gevallen voldoende informatie op om op veelbelovende plekken gericht verder te werken. De voorlopige conclusie uit dit vooronderzoek was, dat er niet veel vindplaatsen te verwachten waren, maar dat het gebied wel steeds bewoond was geweest. De oudste resten die zijn gevonden dateren van 5500 jaar voor onze jaartelling, de periode van de jagers/verzamelaars. Uit de periode van 3000 jaar voor onze jaartelling zijn sporen van landbouwers aangetroffen. De meeste vondsten zijn echter van latere datum, n.l.

uit een periode van 2000 jaar voor - tot 300 jaar na het begin van onze jaartelling. Rond 2000 jaar voor onze jaartelling zijn veel geulen al opgevuld en in de Romeinse tijd was het land al weer veel meer verkaveld. Uiteindelijk is er op 25 plaatsen onderzoek uitgevoerd waaronder een gebied ten zuidoosten van Lent. Daar zijn sporen uit op elkaar volgende perioden ontdekt. Sporen uit de bronstijd bestaande uit offergaven bij een cultusplaats, uit de ijzertijd werden grafvelden ontdekt en uit de Romeinse tijd sporen van een nederzetting. De cultusplaats uit de bronstijd lag aan een restgeul. Het moet een idyllisch plekje geweest zijn, een met riet omzoomd stroompje. Rivieren en beken waren verblijfplaatsen van hogere machten. Er had een constructie gestaan van houten palen, misschien een tempeltje, die waarschijnlijk aan de bovenzijde met elkaar verbonden zijn geweest. Er werden verschillende voorwerpen, mogelijk offergaven, gevonden zoals; een kleine bronzen dolk en een maalsteen. Alles moet nog verder onderzocht worden, want vele vondsten roepen weer vele nieuwe vragen op. Een heel bijzondere vondst bij een andere restgeul was wel een beslagstuk van paardentuig van verguld zilver, stammend uit de Romeinse tijd. Aan de noordkant van het huidige Lent werden grafvelden uit de ijzertijd blootgelegd en plattegronden van schuren. De grafvelden waren bijzonder omdat er naar verhouding veel begravingen aangetroffen werden, terwijl in de ijzertijd crematie gebruikelijk was. Hier kwamen oorringen, haarringen tevoorschijn met een versiering die wel vanuit het Midden-Rijngedebied bekend is, maar niet uit het onderzochte gebied. Waren deze mensen op doortocht of waren het immigranten? Onbeantwoorde vragen. Bij nederzettingen moet we denken aan een buurtschap met enkele verspreid staande erven en wat spiekers, verhoogde opslagplaatsen voor de oogst. In de Romeinse tijd is het land al meer verkaveld. In de buurt van Oosterhout lagen sporen van een inheemse nederzetting op een zandrug. Er kon worden vastgesteld dat de nederzetting niet steeds op dezelfde plek heeft gelegen, als een boerderij bouwvallig werd bouwde men een eindje verderop eenvoudigweg een nieuwe en schoof alles een eindje op. De nederzetting heeft waarschijnlijk nooit uit meer dan vijf boerderijen tegelijkertijd bestaan, omgeven met greppels en soms palissaden. De meest recente vondsten, o.a. aan de Griftdijk, waren heel verschillend van aard, zoals bronzen fibula, en armbanden maar ook voorwerpen van hout. Houten voorwerpen worden alleen onder water geconserveerd. Zelfs een fragment van een benen fluit met

een ingekraste versiering van een scheepje en een hertenkopje kwam er te voorschijn, evenals godenbeeldjes en een schrijfplankje, een zeldzaamheid op het Bataafse platteland. Misschien heeft het ooit toebehoord aan een soldaat in Romeinse dienst, die in zijn diensttijd een beetje schrijven had geleerd. Dat kwam wel vaker voor, maar de doorsnee Bataaf was niet geleterd. Romeinse kookpotten, terrasigulata bordjes duiden allemaal op een sterke invloed van Romeinse gebruiken.

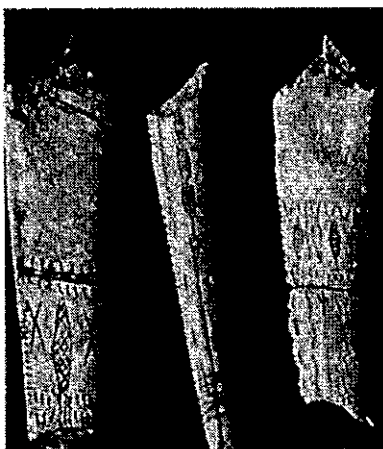
Ieder voorwerp dat de bodem prijsgeeft voegt kennis toe aan alles wat al bekend is, werpt soms weer een heel ander licht op die kennis. Er werd natuurlijk op deze boeiende avond nog veel meer verteld, getoond en belicht, door middel van duidelijke beelden, dan hier is weergegeven. Dit verslag is dan ook niet meer dan een greep uit al deze verwijzingen naar een ver verleden. Wie meer wil weten kan in de knipselmappen vast meer informatie vinden over het onderzoek in het Waalspronggebied.

Sieraden van vroeger.

Door Cees Mulder

Er is een oud Romeins gezegde: *quod jovi licet non bovi*, hetgeen vrij vertaald betekent: "Wat Jupiter mag doen, heeft een rund te laten". Want laten we eerlijk zijn, verschil moet er wezen. Maar hoe onderscheid je jezelf van de anderen; welnu door dingen te dragen, voorwerpen waar andere mensen niet of nauwelijks aan kunnen komen.

De oudst bekende sieraden zijn gevonden in plaatsen uit het Laat Paleolithicum en wel in het Aurignacien (32000 – 28000 BC). Het zijn halssnoeren gemaakt van doorboorde tanden van dieren, schelpen of fossielen zoals belemnieten en haaiantanden.. Deze uitvoeringen vinden we gedurende het gehele Magdalenien (28000 – ong. 10000 BC). Een fraai voorbeeld is een hanger van been die is ingekrast met geometrische

figuren. Hij komt uit het Vroeg Magdalenien (28000 – 24000 BC) en is gevonden in de grot van Marsoulas, Hautes – Garonne, zie afbeelding.

Het is opvallend dat zulke sieraden al die tijd zijn vervaardigd van zulke eenvoudige materialen. En ook dat zij slechts een simpele bewerking hebben ondergaan zoals het boren van een gat en het inkerven van die figuren. De betekenis van deze figuren is niet bekend. Dit is temeer merkwaardig omdat die mensen instaat waren om prachtige dier- en vrouwenfiguren te maken, zie Nieuwsbrief maart 02 en sept 03. Mogelijk hadden deze versieringen een andere functie dan die van de beeldjes, die naar men aanneemt een rituele functie hadden. Het is denkbaar dat de versieringen waarover we het hier hebben tot doel hadden om de status van de drager of de draagster aan te geven.

Voorwerpen zoals wij die met onze 21^e eeuwse ogen als sieraden herkennen verschijnen pas laat in onze geschiedenis. De ontwikkeling van deze pronkstukken loopt vrijwel parallel met de ontwikkeling van de metaalbewerking.

De oudste vormen hiervan vinden we bij de Anatolische 'smeden'. Zij bewerkten knollen van gedegen koper door die te zagen, te kloppen en te boren. Zo maakten zij priemen, naalden en kralen. Deze periode wordt het a ceramisch Neolithicum genoemd (ong. 5000 – 3200 BC) en maakt deel uit van het Calceolithicum (5000 – 2500 BC). In deze periode zijn de pyrotechnische ervaringen van de pottenbakkers het uitgangspunt geweest om metalen te kunnen laten smelten. Hierdoor werd het mogelijk om allerlei voorwerpen te maken zoals wapens maar ook complexe ornamenten. Ook is men in deze periode op Cyprus koper met tin gaan legeren. Dit is het begin van de Bronstijd; 1500 jaar later is de productie en verwerking van brons over heel Europa, Azië en Afrika verspreid. Naast brons is men ook goud gaan verwerken. Dit metaal werd vanuit de Nubische woestijn geïmporteerd in de vorm van klompen gedegen goud.

Toen men de bewerking van deze metalen eenmaal onder de knie had zijn er in de verschillende culturen de meest verbazingwekkende sieraden gemaakt. Als voorbeeld noem ik de maskers en sieraden van Toetanchemon (1300 BC). Maar ook het fijnzinnig gedreven goud bij de vondst in Cladon Dorset GB (1600 BC). Zeer veredeld handwerk zien we bij de wendelingen en torques uit de Keltische Hallstadt periode. Zo kan men de beroemde goudschat van de

Scyten (700 – 400 BC), de trots van de Hermitage in St Petersburg, bewonderen in de Hermitage – Amsterdam, tot eind augustus. Dat museum is gevestigd in het zeventiende – eeuwse complex Neerlandia aan de Nieuwe Herengracht te Amsterdam.

Lit Walter Torbrügge Europa in de oertijd Elsevier 1969
5 miljoen jaren menselijk avontuur, Centre de Recherches en Paleanthropologie et Préhistoire, Brussel 1990
H. Curver, Dorpen en steden van klei, Amsterdam University Press 1993
Römer Illustrierte, No 1 1974 en No 2 1975, Römisch Germanisches Museum der Stadt Köln.

Op bezoek in het Museum Kasteel Wijchen:

635 kinderen, 29 onderwijzers en 116 ouders!

Door Tom Mulder

Nee, niet allemaal tegelijk!

verdeeld over 29 groepen en in de periode van januari tot en met april 2004.

Allemaal kinderen van groep 5/6 van de basesscholen uit de gemeente Wijchen.

Alle scholen doen mee! Voor veel scholen is het "vaste prik". Het is al het vierde jaar, dat we dit aanbieden.

Dat wil zeggen, dat het al helemaal onderdeel is geworden van het schoolprogramma. Gewinning en waardering gaan hand in hand.

Onderwijzers waarderen de inhoudelijke aanvulling op het eigen programma. Ouders, die meekomen vanwege vervoer en begeleiding, zijn verbaasd over zoveel mooie Wijchense (!) bodemvondsten.

Want de meeste ouders zijn voor het eerst in het museum. En dan allemaal, ook de ouders, aan het werk!

Een groep mag vooraf op verkenning.

Lekker rond stekkeren...maar NIET RENNEN! En dat valt niet mee.

Er is zoveel te zien. En waar zijn de opdrachten? Er zijn er vier.

Vooraf is al gekozen voor opdrachten die betrekking hebben op de Romeinse bewoningsgeschiedenis of de Bronstijd.

Meestal sluit het aan bij de lessen op school. Daarvoor is een map ter beschikking met voorbereidende les stof.

Voor de begeleiding in het museum zijn we met een team van vijf: Nel Goebertus, Mieke van Hulst, Fiona Zachariasse, Henk Folmer en ondergetekende.

In vier groepjes wordt een rondgang gemaakt langs de opdrachten: Verkleden als Romein, munten "overtrekken" en ontdekken dat er olifanten en andere dieren op te vinden zijn.

In klei proberen een eigen pot versiering te ontwerpen.

En dan de vraag: Wat zou je doen als je in het jaar 296 zou leven? Dat valt niet mee om te bedenken, maar de antwoorden zijn de moeite waard! "Ik wordt slaaf, want mijn ouders zijn het ook!" "Ik ga een voetbal uitvinden".

Voor het schooljaar 2005/2006 is een derde periode in voorbereiding, waarmee het aanbod kan worden uitgebreid.

En uitbreiding van het educatieve aanbod is een belangrijk onderdeel van de plannen om het museum te laten groeien.

Een nieuwe loot aan deze tak kan een educatief programma zijn voor de wisselende exposities moderne kunst.

In het najaar van 2003 is bij wijze van experiment, een aanbod gedaan aan 3 scholen.

Vijf groepen (groep 7/8) zijn op bezoek geweest bij de tentoonstelling "Met andere ogen...het land van Maas en Waal".

In het kringgesprek op school was gesproken over de vakantie-ervaringen. Eigen tekeningen mochten tussen de schilderijen van Pedro Garcarias worden opgehangen. ("Waar past mijn tekening het beste bij?").

Dan...in kleine groepjes op een lang vel papier met vetkrijt en kleurpotlood commentaar leveren op het werk van "Pedro".

Languit op de grond, tong uit de mond. Het werd stil... Daarna een plekje zoeken voor het eigen werk en ...jawel...

Voor de hele klas uitleg geven, vertellen over je eigen werk. Spannend, moeilijk en.. "kei gaaf!".

Daarmee is de basis gelegd voor een verdere uitwerking in nauwe samenwerking met de scholen.

Wordt vervolgd!

Een ontmoeting met een opmerkelijke Wijchenaar.

Bewerking Nelly Goebertus

Enige tijd terug zag Jaques Rommens bij toeval op het salontafeltje van een goede kennis een boek liggen, dat onmiddellijk zijn belangstelling trok. Het ging om het 'Aardrijkskundig Woordenboek', dat deze vriend bij een antiquariaat op de kop getikt had. Hij bekeek het boek met veel interesse en ontdekte dat niet alleen Wijchen erin genoemd werd, maar dat het ook samengesteld was door een Wijchenaar. De schrijver bleek P. H. Witkamp te zijn en het boek was uitgegeven in 1877.

Jacques ging op onderzoek uit en ontdekte dat deze Witkamp, overleden in 1892, begraven ligt op de protestantse begraafplaats aan de Nieuweweg in zijn woonplaats, Wijchen. Zijn graf is tot op de dag van vandaag bewaard gebleven, compleet met de stèle, door zijn vrienden en bewonderaars opgericht, waarop zijn portret staat afgebeeld en de tekst te lezen staat: den onvermoeide P.H. Witkamp, geschiedsvorscher en aardrijkskundige, een warmen vaderlander. Door zijn vereerders en vrienden.

Wat vermeldt het 'Aardrijkskundig Woordenboek', anno 1877 over de woonplaats van deze geschiedsvorscher en aardrijkskundige? We willen het u niet onthouden en lezen:

Wijchen, provinciaal kiesdistrict in Gelderland, bevattende de 14 gemeenten: Wijchen, Ewijk, Druten, Wamel, Deemsel, Heerewaarden, Appelterm, Horssen, Bergharen, Batenburg, Balgoy, Overasselt, Heumen, Groesbeek.

Wijchen, tweede kanton van het Gelderse arrondissement Nijmegen, bevattende de 6 gemeenten: Wijchen, Balgoy, Heumen, Overasselt, Beuningen, Bergharen.

Wijchen, gemeente in Gelderland, ingesloten door de gemeenten Batenburg, Bergharen, Ewijk, Beuningen, Nijmegen, Overasselt, Balgoy, Huisseling, e.a. Ravestein en Dieden e.a. Zij beslaat 3532 bunders en is deels door diluvisch zand, deels door klei gevormd. Naar de zijde der Noord-Brabantse gemeenten Huisseling, Ravestein en Dieden wordt zij door de Maas bezoomd. In het oosterdeel der gemeente vindt men het lange smalle Wijchense Meer. In 1822 had deze gemeente 2239, in 1840 2949, in 1870 3434 inwoners, in het laatst genoemde jaar onderscheiden in 3313 Rooms

katholieken en 121 Hervormden. De landbouw maakt hun hoofdbestaan uit. De gemeente bevat de dorpen Wijchen en Niftrik en de buurtschappen Boskantrot, Passerot, en Woosinkrot, tot welke buurtschappen nog verscheidene gehuchten, zoals Luenen en Valendries behooren. Wijchen vormt ene heerlijkheid. Bernard van Wijchen, de eerstbekende Heer leefde in de eerste helft der 12^e eeuw.

Het dorp Wijchen komt in oude oorkonden onder verschillende namen voor, als in 1105 Wichen, 1106 Wighene. Het is een ferme levendige plaats, die nog veel in bloei zal toenemen wanneer de Zuidooster- Spoorweg (welke hier een station verlangt) voltooid zal zijn. Men telde er in 1840 936, in 1870 1069 inwoners, te weten, in laatstgenoemd jaar 498 binnen en 571 buiten de kom.

Onder de gebouwen is het meest beroemd het Slot te Wijchen, op last van een schoonzoon van Prins Willem 1, Don Emanuel van Portugal, in 1587 gebouwd. Daar het thans aan een voornaam Antwerpenaar , den baron d' Osy, behoort, wordt het doorgaans alleen door den rentmeester en zijn gezin bewoond. Voorts heeft Wijchen eene Roomskatholieke – en eene Hervormde kerk.

In 1877 was het bovenstaande voor P.H. Witkamp kennelijk het belangrijkste wat er over zijn woonplaats, Wijchen te melden was . De voorspelling, dat deze plaats nog veel in bloei zal toenemen, is in ieder geval uitgekomen. Een opmerkelijke Wijchenaar.

Toelichting : diluvisch of diluviaal.

Diluvium en Alluvium zijn benamingen van geologische tijdperken. Deze termen worden echter niet meer gebruikt.

Het Diluvium of Pleistoceen is het tijdperk van 2.000.000 – 10.000 jaar geleden.

Het Alluvium of Holoceen is het tijdperk van 10.000 jaar geleden t/m heden.

Archeologische sprokkels

Zoektocht naar de ark van Noach

Deze zomer zal de berg Ararat in Turkije door een groep Turkse en Amerikaanse wetenschappers onderzocht worden op resten van de ark van Noach. Dit gebeurt omdat de vorige zomer tijdens een hittegolf een groot deel van de eeuwige sneeuw die de top bedekt, was afgesmolten, er restanten van iets konden worden waargenomen. Nu wil men onderzoeken of dit object de ark uit het bijbelse verhaal is.

De familie De Medici

Italiaanse wetenschappers zijn erg benieuwd naar de exacte doodsoorzaak, ziekten en voedingspatronen van de voormalige heersers over de stadsstaat Florence, zo meldt de Italiaanse krant Repubblica. Zij willen daarom de graven openen van in totaal 49 leden van deze familie. De 'operatie Medici' is vorige maand gestart om de De Medici, die drie- tot zeshonderd jaar geleden geleefd hebben te gaan onderzoeken. Niet alleen de graven van leden van de eens zo machtige familie in kerkkapellen, maar ook grafkelders in de San Lorenzo kerk zullen geopend worden.

Vlechthekken uit de tijd van Ceasar

In het hele Maasgebied zijn de vlechthekken in opmars. Het is een oude techniek, die al door niemand minder dan Julius Ceasar beschreven is in zijn De bello Gallico. Hij beschrijft hoe de boeren in wat nu Nederland is jonge boompjes vellen ('echter zonder ze geheel door te hakken') om ze vervolgens om te buigen en de in de breedte groeiende takken te vervlechten. Het resultaat is, volgens de Romeinse veldheer, een ondoordringbare verschansing die staat als een muur.

Dit is nu precies wat de leden van de stichting De Hiep (zo genoemd naar het kromme hakbijltje, dat onmisbaar is bij het werk) aan het doen zijn in opdracht van Staatsbosbeheer in het uiterwaardengebied bij Nederasselt. Deze vlechthekken vervulden eeuwenlang de functie, vee binnen en roofdieren buiten houden, die in 20^e eeuw werd overgenomen door het prikkeldraad. Maar deze hekken hebben nog een heel andere functie, die nu steeds belangrijker gevonden wordt. Zij vormen namelijk de verbinding

tussen verspreid liggende natuurgebiedjes, zoals het Leurse bos , de Overasseltse vennen, de Balgooyse wetering. Zo kan de uitwisseling tussen dieren en planten in die verschillende gebiedjes plaatsvinden. Ook boeren zijn enthousiast over deze nieuwe, oude vorm van erfafscheiding. Staatsbosbeheer is van plan dit hele stelsel van heggen in de komende jaren sterk uit te breiden. Nu is er al 620 meter heg aangelegd, maar dat moet nog veel meer worden.

Stonehenge als inspiratiebron

De Nijmeegse kunstenaar Miguel Penso presenteerde onlangs zijn plan om een mythologische levensboom van maar liefst 23 meter hoog op te richten. Hij noemt zichzelf maker van neo-magische kunst en voelt zich geïnspireerd door de mysterieuze steenformatie van Stonehenge in Zuid- Engeland. Het kunstwerk dat hem voor ogen staat moet een soort totempaal worden met figuren in de vorm van bladeren en afbeeldingen van Keltische en Bataafse goden. Hij hoopt op een bestemming ergens in een stadspark of op een rotonde in het Waalspronggebied: "Zodat je in Nijmegen vanuit de verte het kunstwerk ziet staan". Als oorspronkelijk woongebied van oude volksstammen vindt hij dit een bij uitstek geschikte plaats, dat vroeger een moerasgebied was, later woonden er Batavieren en nog oudere volken, die geloofden in riviergoden. Dit past goed in de sfeer die door de kunstenaar wordt nagestreefd. Er ligt al een 23 meter lange boomstam voor hem klaar. Hij kan dus aan de slag. Zelf zegt hij ervan: Ik weet nu zeker dat het project doorgaat".

Goud uit de Waalsprong

Behalve voorwerpen van uiteenlopende aard, bleek de bodem in het Waalspronggebied nog een heel speciale verrassing in petto te hebben. Een half jaarsalaris van een Romeinse legionair in de vorm van zeven gouden aurei en nu zo'n tienduizend euro waard. De munten werden gevonden onder een sliblaag en bij elkaar. Kees van den Broeke van het Bureau Archeologie sluit niet uit dat het om een offer aan een god- een riviergod? – kan gaan. De munten waren blijkbaar in het water gegooid en zouden in een beursje gezeten kunnen hebben. De munten kunnen in ieder geval niet tijdens de Bataafse opstand (69 jaar na onze jaartelling) in het water zijn terechtgekomen, want een van de munten dateert uit het jaar 74. Offers in de rivier passen in een algemeen patroon, dat al ver voor de komst van de Romeinen aanwezig was. Rivieren werden vaak als goden beschouwd.

Musea:

BENEDEN LEEUWEN

STREEKHISTORISCH MUSEUM TWEESTROMENLAND

Past. Zijlmanstraat 3; tel. 0487-595002

Het museum verruimt bij wijze van proef de openingstijden;

Van dinsdag t/m zondag van 13.30 tot 16.30 uur.

Er is een textielwinkeltje opgesteld, tevens museumwinkel.

Tentoonstelling : Onderbreuken, in samenwerking met de werkgroep steekdracht.

MUSEUM HET VALKHOF

Kelfkensbos 59

Dinsdag t/m vrijdag van 10-17 uur, zondag van 12-17 uur.

De tentoonstelling 'Spiegel van de Russische ziel' is t/m 29 augustus te zien en toont iconen uit de zusterstad van Nijmegen Pskov .

Verder zijn er Russische schilderijen van rond 1900 uit het Staatshistorisch museum en een selectie Russisch drukwerk en grafiek uit de Nijmeegse verzameling Lemmens Stommels te zien.

HET NIJMEEGS NATUURMUSEUM

Het natuurmuseum viert met de tentoonstelling 'Insecten blijven altijd boeien' het 25 jarig jubileum van de insectenwerkgroep. In Nederland leven ongeveer 25.000 verschillende soorten en in de streek rond Nijmegen alleen al ongeveer 18.000.

Kijk voor meer informatie op: [www. Natuurmuseum. nl](http://www.Natuurmuseum.nl) .

PARKTUIN

'Beelden aan de Lingedijk' is een tentoonstelling van 17 kunstenaars in de landelijke omgeving van het Lingegebied.

Oude Lingedijk 12, 4147 BP Asperen.

Openingstijden: van 10.00 tot 16.00 uur in de weekenden, t/m 17 oktober.

Volgend nummer:

De volgende Nieuwsbrief verschijnt rond 15 september

Kopy inleveren voor 15 augustus 2004

Eindredactie: Veenhof 13-03 ; 6604 AT Wijchen

tel: 024-6413180 E-mail : [nelly.goebertus@zonnet. nl](mailto:nelly.goebertus@zonnet.nl).

Museum Kasteel Wijchen

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen
Postadres: PB 9000, 6600 HA Wijchen
tel: 024-6424744
fax: 024-6492208

OPENINGSTIJDEN:
vrijdag van 11.00-17.00 uur
zaterdag/zondag van 13.00-17.00 uur